

Documents d'Anàlisi Geogràfica

55

Núm. 55, 2009, ISSN 0212-1573, <http://add.uab.cat/record/14>

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions

Universitat
de Girona

DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA és una revista acadèmica adreçada als estudiosos i professionals que s'interroguen sobre les interaccions entre natura, societat, política, economia i cultura que es donen sobre l'espai a les diferents escales, i davant les quals la geografia hi aporta anàlisis o respostes. Té per objectiu la publicació de textos inèdits procedents de la recerca feta per investigadors d'arreu del món relacionats amb la ciència geogràfica i amb les disciplines afins i preveu, al mateix temps, la difusió de publicacions i d'esdeveniments científics que hi són vinculats. Editada conjuntament pel Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i per la Secció de Geografia de la Universitat de Girona, DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA té una periodicitat semestral.

Les opinions expressades en articles, notes, informacions, ressenyes i treballs publicats a DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA són d'exclusiva responsabilitat dels seus autors.

Aquesta revista es regeix pel sistema de censors.

Bases de dades en què DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA està referenciada

— Dialnet (Unirioja)	— IN-RECS (Índice de impacto de Revistas Españolas de Ciencias Sociales)
— Francis (núms. 3,5-6, 8-10, 14-20, 24-26, anys 1983-1995)	— Latindex
— Geographical Abstracts. Human Geography	— Scopus (Elsevier, acord octubre 2004)
— Geobase (Elsevier, acord juny 2004)	— RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert)
— GeoRef	— RESH (Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanas)
— Índice Español de Ciencias Sociales y Humanidades (ISOC-CSIC)	

Editors

Mireia Baylina i Ferré (Universitat Autònoma de Barcelona),
Anna Ribas i Palom (Universitat de Girona),
David Saurí i Pujol (Universitat Autònoma de Barcelona)

Consell de redacció

Gemma Cànoves i Valiente (UAB),
Joan Carles Llurdés i Coit (UAB),
Juan Antonio Módenes Cabrerizo (UAB),
Xavier Oliveras i González (UAB),
Xavier Pons i Fernández (UAB),
Maria Prats i Ferret (UAB),
Lluís Ribera i Masgrau (UdG),
Antonio Miguel Solana Solana (UAB)

Consell assessor

Lourdes Beneria (Cornell University), Maryse Clary (Université d'Aix-Marseille), Muriel Casals (Universitat Autònoma de Barcelona), Marcelo Escolar (Universidad de Buenos Aires), María Dolores García Ramon (Universitat Autònoma de Barcelona), Josefina Gómez Mendoza (Universidad Autónoma de Madrid), Francesco Indovina (Istituto Universitario di Architettura di Venezia), Enric Lluch (Universitat Autònoma de Barcelona), Joan Mateu (Universitat de València), Ricardo Méndez (CSIC), Janet Momsen (University of California Davis), Joan Nogué i Font (Universitat de Girona), Jorge Olcina (Universitat d'Alacant), Emma Pérez Chacón (Universidad de Las Palmas de Gran Canaria), Lluís Riudor (Universitat Pompeu Fabra), Erik Swyngedouw (University of Oxford), Antoni Francesc Tulla (Universitat Autònoma de Barcelona), Maria Villanueva (Universitat Autònoma de Barcelona), Perla Zusman (Universidad de Buenos Aires).

Redacció

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel. 93 581 15 27. Fax 93 581 20 01
revista.dag@uab.es

Subscripció i administració

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel. 93 581 10 22. Fax 93 581 32 39
sp@uab.es

Intercanvi

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques
Secció d'Intercanvi de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel. 93 581 11 93. Fax 93 581 32 19

Coberta

Loni Geest & Tone Høverstad

Composició

Binorama S.C.P.

Edició i impressió

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
Tel. 93 581 15 96. Fax 93 581 32 39
sp@uab.es

ISSN 0212-1573

Dipòsit legal: B. 27.071-1982

Imprès a Catalunya

Imprès en paper ecològic

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia, el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer, és rigorosament prohibida sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei. S'autoritza la reproducció del sumari i dels resums sempre que n'aparegui la procedència.

DADES CATALOGRÀFIQUES RECOMANADES PEL SERVEI DE BIBLIOTECQUES DE
LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Documents d'Anàlisi Geogràfica

Documents d'Anàlisi Geogràfica / Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Geografia ; dir.
M. Dolors Garcia Ramon. — Núm. 1 (1982)- . — Bellaterra [Barcelona] : Universitat Autònoma de
Barcelona. Servei de Publicacions, 1982- . — 23 cm

A partir del núm. 25 (1994) apareix també com a menció de responsabilitat: Universitat de Girona. Secció
de Geografia. — A partir del núm. 25 (1994) apareix com a coeditor: Universitat de Girona. — Fusió de:
Documents d'Anàlisi Urbana, Documents d'Anàlisi Territorial i Documents d'Anàlisi Metodològica en
Geografia

ISSN 0212-1573

I. Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Geografia

II. Universitat de Girona. Secció de Geografia

1. Geografia — Revistes

91(05)

NORMES PER A LA TRAMESA D'ORIGINALS

1. Els articles tramesos a la revista hauran de ser originals. Caldrà enviar-los electrònicament a: revista.dag@uab.es, sense identificar-ne l'autor o l'autora en el nom de l'arxiu, per assegurar l'anonimat quan s'envii als censors i a les censors. Quan no es disposi d'accés a correu electrònic, es pot fer arribar l'original i dues còpies en paper, així com el text en suport magnètic, per correu postal a: Documents d'Anàlisi Geogràfica. Departament de Geografia. Edifici B. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), Espanya.

Els articles s'han de mecanografiar en qualsevol dels processadors de text habituals (per a PC o per a Macintosh) a doble espai, font Times 12, en format de paper DIN A4 i amb una redacció clara i entenedora. Es deixarà prou marge a l'esquerra per poder-hi fer anotacions i amb numeració correlativa a l'angle superior dret. Els articles no podran superar les set mil paraules, inclosos el text, tot el material gràfic, les notes i la bibliografia. Als articles dirigits a la secció «Estats de la qüestió i documentació» no hi haurà més de quatre mil paraules. Les ressenyes no superaran les mil cinc-cents paraules. En un full separat del text de l'article, s'hi farà constar la informació següent: títol de l'article, nom complet i cognom o cognoms de l'autor o l'autora, professió, adreça postal professional i adreça electrònica, telèfon i/o fax. A l'inici de l'article, hi constarà un resum de 150 paraules en català, castellà, anglès i francès, i entre tres i cinc mots clau en les quatre llengües esmentades, que permetin classificar l'article i identificar-lo. La redacció de DAG donarà facilitats per completar el procés de traducció al català quan sigui necessari.

Excepcionalment, la revista acceptarà articles en anglès a criteri del Consell Editor.

2. Per a les **referències bibliogràfiques**, caldrà atènyer-se als aspectes següents:

Les al·lusions a autors en el text aniran normalment acompanyades d'una referència afegida a continuació entre parèntesis (cognom de l'autor, any de publicació i, eventualment, la pàgina); en el cas d'una citació textual, a continuació del text, s'hi afegirà aquesta referència entre parèntesis, que inclourà necessàriament la pàgina.

3. Al final de l'article, s'hi inclourà, per ordre alfabètic, una **bibliografia** amb les referències completes que permetin identificar els treballs. Per tant,

a) quan es tracti d'un llibre:

Autor, cognom amb majúscula, nom sencer; any de publicació entre parèntesis; títol del llibre en cursiva; lloc d'edició; editorial.

b) quan es tracti d'un article:

Autor, cognom amb majúscula, nom sencer; any de publicació entre parèntesis; títol de l'article entre cometes; títol de la revista en cursiva; volum i número; pàgines inicial i final.

c) quan es tracti d'una pàgina web:

referència completa de la pàgina consultada i data de la consulta.

Convé d'evitar les notes o reduir-les al mínim, numerar-les i posar-les sempre a peu de pàgina. Per a les al·lusions i citacions, cal observar els mateixos criteris que a la resta del text.

4. Les **taules** —l'única denominació utilitzada per a tota mena de quadres, relacions estadístiques, etc.— aniran numerades en xifres aràbigues i estaran inserides en el text, on s'haurà de fer una referència explícita a aquestes.

5. Les **il·lustracions** també han d'estar referenciades en el text i han d'atendre les indicacions següents:

a) Les fotografies han de ser enviades en format .jpg amb la mínima compressió. La mida mínima ha de ser de 10 x 15 cm i 300 ppp.

- b) Tots els gràfics han d'incloure el títol, la llegenda i la font.
- c) Tots els mapes han d'incloure el títol, la llegenda, la font, l'orientació i l'escala gràfica.

Totes les il·lustracions han de ser en blanc i negre. La publicació en color només s'admetrà excepcionalment i amb el cost afegit a càrrec de l'autor o de l'autora, prèvia presentació de presupost.

6. La Redacció es reserva el dret de retornar els articles que no compleixin aquestes normes o, si escau, d'adaptar-los-hi.

7. Aquesta revista es regeix per un sistema de censors i censors totalment anònim. En el cas que l'article sigui acceptat, però que els censors i les censors considerin oportú incloure-hi determinades modificacions, la Redacció les trametrà a l'autor o a l'autora perquè les prengui en consideració.

8. L'autor o l'autora adjuntarà una declaració signada on expressarà que l'article no ha estat publicat ni enviat a cap més revista i que es compromet a no fer-ho abans que DAG hagi pres una decisió sobre la publicació.

9. El Consell de Redacció de DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA ha acordat afegir-se a les recomanacions de la UNESCO referents a un ús no sexista del llenguatge, i demana als autors i a les autores que les tinguin en compte.

NORMAS PARA EL ENVÍO DE ORIGINALES

1. Los artículos presentados a la revista deberán ser originales. Se enviarán electrónicamente a: revista.dag@uab.es, sin identificar el autor o autora en el nombre del archivo a fin de asegurar el anonimato en el momento de enviarse el artículo a los censores y censoras. En el caso de no disponer de acceso al correo electrónico, se deberá enviar el original y dos copias en papel, así como el texto en soporte magnético, por correo postal a: Documents d'Anàlisi Geogràfica. Departament de Geografia. Edifici B. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), España.

Los artículos deberán mecanografiarse en cualquiera de los procesadores de texto habituales (para PC o Macintosh) a doble espacio, fuente Times 12, en formato de papel DIN A4 y con una redacción clara e inteligible. Se dejará margen suficiente a la izquierda para hacer anotaciones y con numeración correlativa en el ángulo superior derecho. Los artículos en ningún caso podrán superar las siete mil palabras, incluyendo el texto, todo el material gráfico, las notas y la bibliografía. Los artículos dirigidos a la sección "Estados de la cuestión y documentación" no superarán las cuatro mil palabras. Las revisiones no superarán las mil quinientas palabras. En una hoja separada del texto del artículo, constará la información siguiente: título del artículo, nombre completo y apellido del autor o autora, profesión, dirección postal y dirección electrónica, teléfono y/o fax. Al inicio del artículo constará un resumen de 150 palabras en catalán, castellano, inglés y francés, y entre tres y cinco palabras clave en las cuatro lenguas citadas, que permitan la clasificación e identificación del artículo. La redacción de DAG facilitará la traducción al catalán cuando sea necesario.

Excepcionalmente, la revista aceptará artículos en inglés a criterio del Consejo Editor.

2. En cuanto a las **referencias bibliográficas** habrá que atenderse a lo siguiente:

Las alusiones a autores en el texto irán acompañadas normalmente de una referencia explícita añadida a continuación entre paréntesis (nombre del autor, año de publicación y even-

tualmente la página); en el caso de una cita textual, a continuación del texto se añadirá esta referencia entre paréntesis, en la que constará necesariamente la página.

3. Al final del artículo se incluirá, por orden alfabético, una **bibliografía** con las referencias completas que permitan la identificación de los trabajos. Por tanto:

- a) cuando se trate de un libro:
Autor, apellido en mayúscula, nombre completo; año de publicación entre paréntesis; título del libro en cursiva; lugar de edición; editorial.
- b) cuando se trate de un artículo:
Autor, apellido en mayúscula, nombre completo; año de publicación entre paréntesis; título del artículo entre comillas; título de la revista en cursiva; volumen y número; páginas inicial y final.
- c) cuando se trate de una página web:
Referencia completa de la página consultada y fecha de la consulta.

Conviene evitar las notas a pie de página o reducirlas al mínimo, numerarlas y ponerlas siempre a pie de página. Para las alusiones y citas, se observarán los mismos criterios que en el resto del texto.

4. Los **cuadros** –única denominación que se utilizará para todo tipo de de tablas y relaciones estadísticas– se numerarán en cifras arábigas, estarán inseridos en el texto y deberán ser referenciados explícitamente en el mismo.

5. Las **ilustraciones** también han de ser referenciadas en el texto y se ajustarán a las indicaciones siguientes:

- a) Las fotografías han de ser enviadas en formato .jpg con la mínima compresión. El tamaño mínimo será de 10 x 15 cm. y 300 ppp.
- b) Todos los gráficos han de incluir el título, la leyenda y la fuente.
- c) Todos los mapas han de incluir el título, la leyenda, la fuente, la orientación y la escala gráfica.

Todas las ilustraciones han de ser en blanco y negro. La publicación en color solo se aceptará excepcionalmente y con el coste añadido a cargo del autor o autora, previa presentación de presupuesto.

6. La redacción se reserva el derecho a devolver los artículos que no cumplan estas normas o, en su caso, de adaptarlas a éstas.

7. Esta revista se rige por un sistema de censores y censoras totalmente anónimo. En el caso que el artículo sea aceptado, pero los censores y censoras consideren imprescindible la inclusión de determinadas modificaciones, la Redacción lo remitirá al autor o autora para que las efectúe.

8. El autor o autora adjuntará una declaración firmada haciendo constar que el artículo no ha sido publicado ni se ha enviado a ninguna otra revista y que se compromete a no hacerlo antes que DAG haya tomado una decisión sobre la publicación.

9. El Consejo de Redacción de DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA ha decidido añadirse a las recomendaciones de la UNESCO referentes a un uso no sexista del lenguaje, por lo que pide a los autores y autoras que las tengan en cuenta.

INSTRUCTIONS AUX AUTEURS

1. Les articles remis à la rédaction doivent être des travaux originaux. Ils doivent être envoyés électroniquement à : revista.dag@uab.es , l'auteur ne doit pas être identifiable dans le nom de l'archive, à fin d'assurer l'anonymat au moment de l'envoyer aux lecteurs. Si on n'a pas d'accès à l'e-mail, l'article original et deux copies en papier, et une copie du texte en support magnétique (disquette ou CD) peuvent être envoyés par poste à: Documents d'Anàlisi Geogràfica. Departament de Geografia. Edifici B. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), Espagne.

Les articles doivent être dactylographiés en un logiciel de traitement des textes habituel (sur PC ou Macintosh) à double interligne, Times 12, sur format DIN A4 et avec une rédaction claire et intelligible. On laissera à gauche une marge suffisante qui permette faire des annotations et les pages seront numérotées corrélativement sur l'angle supérieur droit. Les articles ne peuvent pas dépasser les 7000 mots, y compris le texte, toute le matériel graphique, les cartes et la bibliographie. Les textes adressés à la section « États de la Question et Documentation » auront une longueur maximum de 4000 mots. Les comptes-rendus des livres ne peuvent pas dépasser les 1500 mots. En page séparée du texte de l'article, les informations suivantes doivent être consignées: titre de l'article, prénom et nom complet de l'auteur, profession et adresse postale professionnelle, et e-mail, téléphone ou fax. Au début de l'article doit figurer un résumé de 150 mots en catalan, espagnol, anglais et français, et entre trois et cinq mots-clés en les quatre langues citées, lesquelles doivent permettre la classification et identification de l'article. La rédaction de DAG facilitera la traduction au catalan si nécessaire.

De manière exceptionnelle la revue acceptera des articles en anglais selon critère des éditeurs.

2. En relation aux **références bibliographiques** il faudra suivre les identifications suivantes :

Les citations d'auteurs dans le texte doivent être accompagnés d'une référence entre parenthèses (nom de l'auteur, prénom complet, date de la publication et, éventuellement, pagination) ; les citations textuelles doivent être suivies d'une référence entre parenthèses comprenant nécessairement la pagination.

3. À la fin de l'article on ajoutera, dans l'ordre alphabétique, une **bibliographie** avec les références complètes permettant d'identifier les travaux cités dans le texte :

a) S'il s'agit d'un livre :

Auteur, nom en majuscules, prénom complet ; date de publication entre parenthèses ; titre de l'ouvrage en italiques ; ville de l'édition ; maison d'édition.

b) S'il s'agit d'un article :

Auteur, nom en majuscules, prénom complet ; titre de l'article entre guillemets ; titre de la revue en italiques ; volume, numéro, pagination.

c) S'il s'agit d'une page web :

Référence complète de la page consultée et date de consultation.

Il est souhaitable d'éviter les notes dans le bas de la page ou les réduire au maximum ; elles seront numérotées et mises toujours dans le bas de la page. Les allusions et citations doivent respecter les mêmes instructions mentionnées pour le texte.

4. Les **tableaux** (avec ce nom on comprend toute sorte de cadres, relations statistiques, etc.), numérotées en chiffres arabes et dans le texte, doivent faire l'objet de références explicites dans le texte.

5. Les **illustrations** doivent faire l'objet aussi de références explicites dans le texte et attendre les indications suivantes :

- a) Les **photographies** doivent être en format .jpg avec compression minimum. Le format minimum doit être de 10 x 15 cm et 300 ppp.
- b) Tous les **graphiques** doivent avoir le titre, la légende et la source.
- c) Toutes les **cartes** doivent avoir le titre, la légende, la source, l'orientation et l'échelle graphique.

Toutes les illustrations doivent être en blanc et noire. La publication en couleur seulement sera permise exceptionnellement et avec les frais à la charge de l'auteur, après présentation du budget.

6. La Rédaction s'adapte le droit de renvoyer les articles ne respectant pas ces normes ou, le cas échéant, de les adapter à celles-ci.

7. Les manuscrits sont soumis anonymement à des lecteurs. Une fois l'article reçu, le Comité de Rédaction transmettra à l'auteur, le cas échéant, les commentaires des lecteurs afin qu'il puisse introduire les changements proposés.

8. L'auteur doit ajouter une déclaration qui justifie que l'article n'a été publié ni envoyé à aucune autre revue et qu'il s'engage à ne le faire pas avant que DAG prenne une décision sur la publication.

9. Le Comité de Rédaction de DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA a décidé de faire siennes les recommandations de l'UNESCO pour un usage non sexiste du langage, et demande aux auteurs de les prendre en considération.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

1. Manuscripts submitted for publication must be original. They will be sent electronically to: revista.dag@uab.es, without identifying the name of the author(s) in the filename so anonymity is ensured when sending the article for review. If access to e-mail is not possible, three copies of the manuscript plus another copy in diskette or CD should be sent by postal mail to: Documents d'Anàlisi Geogràfica. Departament de Geografia. Edifici B. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), España. Manuscripts should be typed in any of the standard word processors (PC or Macintosh) double spaced, using Times 12 font, and in DIN A 4 paper. They must have a left margin wide enough (3-4 cm) for annotations. Pages should be numbered correlatively at the upper right margin. Maximum length for manuscripts is 7000 words, including main text, figures, notes and references. Manuscripts addressed to the Section "State of the Art and Documentation" will not exceed 4000 words, and book reviews should be limited to 1500 words.

A separate title page (first page of the manuscript) should include the following: Title of the manuscript, author(s) full name(s), professional status and professional address, together with telephone and fax numbers and electronic mail. On the second page (first page of the text) the title must be repeated and a 150-word abstract (In English and if possible in Spanish, Catalan, and French) added. 3-5 keywords must be supplied as well. The Editorial Board will help with the translation of the abstracts if needed.

Exceptionally and at the discretion of the Editorial Board, the journal will accept manuscripts written in English.

2. Regarding references, authors should take into account the following rules: Mention of other authors in the text should normally be followed by a citation in parenthesis (author's name, year of publication and, if relevant, page(s). if a quotation is included, the ensuing citation must include the page number.

3. At the end of the paper, the author(s) must include a list of references in alphabetical order and expressed in the following manner:

- a) For books:
Author's family name in capital letters, full name; year of publication between brackets; title of the book in italics, place of publication, and publisher.
- b) For papers
Author's family name in capital letters, full name; year of publication between brackets; title of the article between quotation marks; journal title in italics, volume and number; pages.
- c) For websites:
Full reference of the web page accessed and last date of accession.

Footnotes should be avoided. If needed, they must be numbered in Arabic and placed at the end of the corresponding page. If footnotes contain citations they should follow the rules stated above for citations.

4. All data, statistical material, etc, are referred to as **tables**. They should be numbered in Arabic, will be inserted in the text together with an explicit reference to them.

5. Illustrations must also be referenced in the text and will observe the following rules:

- a) Photographs must be sent in .jpg format and with the minimum compression. Minimum size is 10 x 15 cm. and 300 ppp.
- b) All figures must include title, legend and source.
- c) All maps must include title, legend, source, graphic scale and orientation.

All illustrations must be in black and white. Colour illustrations will only be accepted exceptionally and charged to author(s) with a previous consultation.

6. The Editorial Board reserves the right to return the manuscripts not complying with these norms or to adapt manuscripts to the norms if needed.

7. Documents d'Anàlisi Geogràfica is a refereed journal. If the manuscript is accepted for publication but in the opinion of the reviewers modifications are needed, the Editorial Board will return the manuscript for revision.

8. Author(s) will submit a written letter stating that the manuscript has not been published elsewhere and that it will not be sent to another journal until the Editorial Board has reached a decision about publication

9. The Editorial Board of DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA has decided to adhere to the UNESCO recommendations regarding a non sexist and non racist use of the language. Therefore it asks author(s) to take those indications into account.

Documents d'Anàlisi Geogràfica 55

Sumari

Documents d'Anàlisi Geogràfica = Doc. Anàl. Geogr.

Núm. 55, p. 1-193, 2009, ISSN 0212-1573

<http://ddd.uab.cat/record/14>

Articles

- 15-26 **MASSEY, Doreen** (The Open University. Faculty of Social Sciences) Concepts of space and power in theory and in political practice. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 15-26.

This paper introduces particular conceptualisations of space and of power and brings them together in the idea of «power-geometries». It then explores the deployment of this concept in the context of the Bolivarian revolution in Venezuela, reflecting back on the nature of this engagement in political practice. Finally, it reflects briefly on how the concept itself has been enriched by this active political usage.

Key words: power-geometries, space, power place, Venezuela, Bolivarian Revolution.

Els conceptes d'espai i poder en la teoria i en la pràctica polítiques

Aquest article introdueix unes conceptualitzacions específiques de l'espai i el poder i els relliga sota la idea de «geometries de poder». A continuació, el text explora el desenvolupament d'aquesta idea en el context de la revolució bolivariana a Veneçuela i repren el significat d'aquest compromís per a la pràctica política. Finalment, també es comenta breument com el mateix concepte ha estat enriquit per aquest ús polític actiu que se'n fa.

Paraules clau: geometries del poder, espai, poder, lloc, Veneçuela, revolució bolivariana.

Les concepts d'espace et pouvoir dans la théorie et dans la pratique politique

Cet article introduit quelques conceptualisations spécifiques sur l'espace et le pouvoir et leurs liaisons autour de l'idée de «géométries de pouvoir». Ensuite, l'article explore le développement de cette idée dans le contexte de la révolution bolivarienne à Venezuela, et repren le sens de cet engagement pour la pratique politique.

Finalement, analyse comment le même concept a été enrichi par le usage politique actif qu'on en fait.

Mots clé: géométries du pouvoir, espace, pouvoir, place, Venezuela, révolution bolivarienne.

27-55 **NOGUÉ FONT, Joan** (Universitat de Girona. Departament de Geografia); **SAN EUGENIO, Jordi de** (Universitat de Vic. Departament de Comunicació Corporativa)

Pensamiento geográfico *versus* teoría de la comunicación. Hacia un modelo de análisis comunicativo del paisaje. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 27-55.

El estudio de las implicaciones comunicativas presentes en el paisaje abre un amplio abanico de posibilidades para el tratamiento de la dualidad entre *comunicación* y *paisaje*. Aspectos como los efectos que el paisaje genera en los procesos de comunicación humana (comunicación intrapersonal e interpersonal), el seguimiento de los procesos comunicativos mediante los cuales se mercadea con el paisaje (comunicación de masas), la construcción de imaginarios individuales y colectivos a partir de la interacción entre ciudadanía y paisaje y, más recientemente, la construcción de identidades territoriales a partir de la elaboración de una imagen de marca de ciudad o de país —léase promoción turística, *citymarketing* y/o *branding*— tienen, todos ellos, unas enormes implicaciones en las sociedades contemporáneas. Es por todo ello por lo que se hace imprescindible avanzar hacia un modelo de análisis comunicativo del paisaje, objetivo posible interrelacionando la geografía y los estudios de comunicación, dos disciplinas aparentemente alejadas una de la otra en cuanto a sus orígenes y su praxis y, sin embargo, muy cercanas en lo que respecta a la evolución reciente de sus paradigmas y en lo referente al tratamiento de determinados conceptos, como los de espacio y paisaje.

Palabras clave: paisaje, comunicación, geografía, identidad.

Pensée géographique versus théorie de la communication. Vers une théorie communicative du paysage

L'étude des implications communicatives dans le paysage ouvre un gros éventail de possibilités pour le traitement de la dualité entre communication et paysage. Des aspects comme les effets que le paysage entraîne dans les processus de communication humaine (une communication intrapersonnelle et interpersonnelle), le suivi des processus communicatifs au moyen desquels on commercialise avec le paysage (communication de masses), la construction d'imaginaires individuels et collectifs à partir de l'interaction entre citoyenne et paysagère et, plus récemment, la construction d'identités territoriales autour de l'élaboration d'une image de marque de ville ou de pays (promotion touristique, *citymarketing* et *branding*), ils ont, tous, des énormes implications dans les sociétés contemporaines. Il devient presque indispensable d'avancer vers une théorie communicative du paysage, un objectif possible si l'on met en relation la géographie et les études de communication, deux disciplines apparemment éloignées en ce qui concerne ses origines et sa praxis et, cependant, très proches si l'on regarde l'évolution récente de ses paradigmes en ce qui concerne le traitement de certains concepts, comme l'espace et le paysage.

Mots clé: paysage, communication, géographie, identité.

Geographical thought versus theory of the communication. Toward a communicative landscape model

The study of the communicative implications related to landscapes opens a wide range of possibilities concerning the treatment of the communication and landscape relationship. Issues such as the effects of the landscape on the processes of human communication (intrapersonal and interpersonal communication), the follow-up of the communicative processes by means of which the landscape becomes an object of trade (mass communication), the construction of individual and collective imaginaries arising from the citizenship and landscape exchange and, recently, the construction of territorial identities through the production of a brand image of a city or country (i. e., tourist promotion, city marketing and branding). All of them have important implications in the contemporary societies. For that reason, it appears almost essential to progress towards a communicative landscape model, a target which becomes possible if we interrelate geography and communication studies, two fields apparently unrelated one another concerning their origins and practice, although they are very close if we look at the recent evolution of their paradigms and the approach to certain concepts, such as space and landscape.

Key words: landscape, communication, geography, identity.

57-76 AVELLANEDA, Pau (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia)

La investigación cualitativa en el estudio de las relaciones entre movilidad cotidiana y pobreza en el contexto latinoamericano. Un caso aplicado en la Lima metropolitana. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 57-76.

Los estudios sobre las relaciones entre movilidad cotidiana y pobreza y sus efectos sobre los procesos de exclusión social en las ciudades latinoamericanas son muy escasos. Es por ello que no existe todavía un corpus teórico suficientemente amplio sobre esta materia. Ésta es la razón fundamental por la cual el autor del trabajo que aquí se presenta optó por un enfoque de carácter inductivo desarrollado mediante métodos de investigación de carácter cualitativo. Así, se han utilizado técnicas como la observación científica (observación exploratoria y observación no participante), la entrevista de investigación social (entrevistas exploratorias, entrevistas en profundidad y entrevistas o conversaciones informales) y la investigación documental, de forma coordinada y complementaria, con el objeto de aproximarse progresivamente a la realidad social objeto de investigación.

Palabras clave: movilidad cotidiana, pobreza, exclusión social, América Latina, investigación cualitativa.

La recherche qualitative dans l'étude des relations entre la mobilité quotidienne et la pauvreté dans le contexte latino-américain. Une étude appliquée à Lima Metropolitana

Les études autour les relations entre mobilité quotidienne et pauvreté ainsi que ses effets sur l'exclusion sociale dans les villes latino-américaines sont très réduites. C'est pour cette raison qu'il n'existe pas encore de corpus théorique suffisamment développé dans ce domaine. Cet article a choisi une approche inductive basée sur des méthodes de recherches qualitatives. Ont été utilisées des méthodes comme l'observation scientifique (observation exploratoire et observation non participan-

te), l'entretien de recherche social (entretiens exploratoires, entretiens en profondeur et entretiens ou conversations informelles) et la recherche documentaire de façon coordonnée et complémentaire avec l'objectif de se rapprocher progressivement à la réalité sociale, objet de la recherche.

Mots clé: mobilité quotidienne, pauvreté, exclusion sociale, Amérique Latine, recherche qualitative.

Qualitative research in the study of the daily mobility and poverty relations in the Latin American context. An applied case in Lima Metropolitana

The studies on the relationship between daily mobility and poverty and their effects on the processes of social exclusion in Latin American cities are scarce. Still, there is not a broad theoretical corpus on this issue. This is the fundamental reason for which the author of this paper has decided for an inductive approach developed through qualitative research methods. In a coordinated and complementary way, techniques such as scientific observation (exploratory observation and non-participant observation); interview for social research (exploratory interviews, in-depth interviews and informal conversations) and document research has been used in order to progressively reach the social reality of the object of research.

Key words: daily mobility, poverty, social exclusion, Latin America, qualitative research.

77-90 **SHORT, John Rennie** (University of Maryland. Department of Public Policy)

The liquid city of Megalopolis. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 77-90.

Large city-regions around the world are the principal hubs of economic and cultural globalization. In the United States, for example, 10 megapolitan regions, defined as clustered networks of metropolitan regions, have been identified. Using the criterion of contiguous metropolitan counties, in this paper I propose a definition of US Megalopolis that consists of 52,310 square miles stretching across 12 states, one district (District of Columbia), 124 counties, 13 metropolitan areas and the four major metro regions of Boston, New York, Philadelphia and Washington-Baltimore. In the rest of the paper, I discuss, in turn, the environmental impacts, the economic restructuring and the political entity of Megalopolis.

Key words: world city-regions, Megalopolis, environmental impacts, economic restructuring, political entities, USA.

La ciutat líquida de Megalòpoli

Les grans ciutats regió del món constitueixen els nodes principals de la globalització econòmica i cultural. Als EUA, per exemple, s'han identificat 10 grans regions metropolitanas definides com a xarxes agrupades de grans àrees metropolitanes. En aquest article, hi proposo una definició de Megalòpoli, que comprèn 53.310 milles quadrades i s'estén per 12 estats, un districte federal (Districte de Columbia), 124 comtats, 13 àrees metropolitanes i 4 grans regions metropolitanes (Boston, Nova York, Filadèlfia i Washington-Baltimore). A la resta del treball, s'hi examinen els

impactes ambientals, la reestructuració econòmica i l'entitat política de Megalòpoli.

Paraules clau: ciutats regió mundials, Megalòpoli, impactes ambientals, reestructuració econòmica, entitats polítiques, EUA.

La ville liquide de Mégalopole

Les grandes villes régions du monde constituent les principaux noyaux de la globalisation économique et culturelle. Aux USA, par exemple, on a identifié 10 régions métropoles définies comme des réseaux de grandes aires métropolitaines. Dans cet article, je propose une définition de Mégalopole, qui comprend 53.310 milles carrés et s'étend par douze états, un district fédéral (le District de Columbia), 124 comtés, 13 aires métropolitaines et 4 grandes régions métropolitaines (Boston, New York, Philadelfia et Washington-Baltimore). Dans le reste du travail, on examine les impacts environnementaux, la restructuration économique et l'entité politique de Mégalopole.

Mots clé: villes région mondiales, Mégalopole, impacts environnementaux, restructuration économique, entités politiques, USA.

Estats de la Qüestió i Documentació

- 93-115 GRIMALT GELABERT, Miquel; ORDINAS GARAU, Antoni; CALDENTEY BRUNET, Joan (Universitat de les Illes Balears. Departament de Ciències de la Terra)

El paisatge vegetal de Menorca a través de la fitotoponímia. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 93-115.

En el present article, s'hi realitza una interpretació del paisatge de l'illa de Menorca a partir de l'anàlisi dels fitotopònims que apareixen al *Mapa Topogràfic Balear* a escala 1:5.000. Aquesta lectura il·lustra la realitat paisatgística, tant pel que fa a aquells aspectes propis del món agrari, com a aquells altres referits a la vegetació natural o espontània. Amb tot, es constata que la toponímia és una valuosa font per estudiar els elements visuals definidors del territori menorquí, alhora que se'n pot extreure informació de gran interès botànic, biogeogràfic i fins i tot de les característiques del paisatge històric de determinats indrets.

Paraules clau: Menorca, paisatge, toponímia, vegetació.

Le paysage de l'île de Minorque à partir de l'analyse des fitotoponymes

On fait une interprétation du paysage de l'île de Minorque à partir de l'analyse des fitotoponymes qu'on trouve dans la Carte Topographique des Îles Baléares à l'échelle 1:5.000. Cette lecture montre la réalité paysagère des aspects qui sont propres du monde agraire et aussi de ceux qui appartiennent à la végétation naturelle ou spontanée. Alors, on constate que la toponymie est une très précieuse source pour l'étude des éléments visuels propres du territoire minorquin, et, en même temps, et à partir d'elle, on peut tirer d'information très intéressante du point de vue de la Botanique, la Biogéographie, et même des caractéristiques du paysage historique de quelques endroits.

Mots clé: Minorque, paysage, toponymie, végétation.

An interpretation of Minorca's island landscape from the analysis of the vegetation toponyms

It is carried out an interpretation of Minorca's island landscape from the analysis of the vegetation toponyms that appears at the *Mapa Topogràfic Balear* with a scale 1:5,000. This interpretation reflects the landscape's reality so much for those typical aspects of the agricultural world as for others referred to natural or spontaneous vegetation. With all this, it is confirmed that Toponymy is an important source to study the visual elements that defines the Minorca's territory at the same time as of this one it is possible to extract information of relevant botanical, biogeographical and even of the characteristics of historical landscape of certain places interest.

Key words: Minorca, landscape, toponymy, vegetation.

117-128 FELIU, Jaume; MARTÍ, Carolina; ROCA, Anna; VALDUNCIEL, Juli (Universitat de Girona. Departament de Geografia)

Una eina innovadora per a la informació i la divulgació geogràfica: l'*Atles comarcal de Catalunya* en format digital. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 117-128.

Coincidint amb l'edició, per part de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, del nou *Atles comarcal de Catalunya* en format digital, en aquest article, s'hi presenta quina és l'estructura dels continguts que tenen i quina dinàmica cal seguir per consultar-los. Així mateix, s'hi detalla quina metodologia es va utilitzar per realitzar-los. Finalment, s'hi proposen unes reflexions sobre les innovacions que comporta aquest nou producte en l'àmbit textual i cartogràfic, les quals van lligades al context socioeconòmic actual i a les noves tecnologies utilitzades.

Paraules clau: atles, geografia comarcal, cartografia temàtica, noves tecnologies.

Un outil innovateur pour l'information et la divulgation géographique: l'*Atles comarcal de Catalunya* en format digital

À l'occasion de l'édition du nouveau *Atles comarcal de Catalunya* de l'Institut Cartogràfic de Catalunya en format digital, nous présentons quelle est la structure de leurs contenus et quelle est la dynamique pour sa consultation. Ainsi, on détaille quelle méthodologie a été utilisée pour sa réalisation. Finalement, on propose quelques réflexions sur les innovations que ce nouveau produit entraîne dans le domaine textuel et cartographique, en relation au contexte socioéconomique actuel et aux nouvelles technologies utilisées.

Mots clé: atlas, géographie régionale, cartographie thématique, nouvelles technologies.

An innovative tool for the information and the geographical divulging: the local atlas of Catalonia in digital format

Due to the edition of the new *Atles comarcal de Catalunya* by the Institut Cartogràfic de Catalunya in digital format, we look at the structure of their contents and the dynamics of its use. Likewise, it is detailed which methodology was utilized to perform it. Finally, some reflections on the innovations that this new product entails in textual and cartographic areas are proposed, especially related to the current socioeconomic context and new employed technologies.

Key words: atlas, regional geography, thematic cartography, new technologies.

- 129-145 **PUJOL ESTRAGUÉS, Hermínia** (Universitat Autònoma de Barcelona. Centre d'Estudis Demogràfics); **ORTIZ GUITART, Anna** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia) Acadèmia i igualtat de gènere: només un miratge? *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 129-145.

L'article fa un repàs dels treballs sobre les desigualtats d'accés, promoció i productivitat científica entre homes i dones dins la universitat, una de les institucions amb més pes social i, per tant, un referent i un reflex dels fenòmens que tenen lloc en molts d'altres àmbits de la nostra societat. Diferents disciplines, entre elles la geografia, han abordat aquest tema buscant explicacions i creant un cert debat al seu entorn. Factors sociodemogràfics, culturals i històrics perviuen malgrat les recents mesures a favor de la igualtat de gènere i l'equitat en el món acadèmic. El massiu accés de les dones, com a estudiants, a la universitat no ha estat seguit per un increment semblant en tant que docents o investigadores, i aquestes s'han trobat amb importants entrebancs per aconseguir la consolidació laboral, atès que, per ascendir, han hagut d'assumir models clarament masculins, amb importants costos diferencials respecte als homes.

Paraules clau: gènere, igualtat, educació superior, geografia.

L'académie et l'égalité de genre: Un mirage seulement?

Cet article fait une révision des travaux menés sur les inégalités d'accès, de promotion et de productivité scientifique entre les hommes et les femmes à l'université, étant l'une des institutions revêtant un poids social majeur, elle est donc une référence et un reflet des phénomènes qui se déroulent dans d'autres cadres de notre société. Différentes disciplines, entre autres la géographie, ont abordé ce thème en cherchant des explications et ont généré un certain débat à son propos. Les facteurs sociodémographiques, culturels et historiques restent présents bien que des mesures récentes aient été prises en faveur de l'égalité des sexes et de l'équité dans le cadre académique. Le massif accès des femmes à l'université, comme étudiantes, n'a pas été accompagné d'une égale augmentation dans le domaine de l'enseignement ou de la recherche, et celles-ci ont connu de fortes entraves à leurs consolidations professionnelles, de part le fait qu'elles doivent assumer des modèles de promotion clairement masculin qui présentent pour elles des coûts différentiels par rapport aux hommes.

Mots clé: genre, égalité, éducation supérieure, géographie.

The academic world and gender equality. Just a mirage?

The article reviews research on inequalities in access, promotion and scientific productivity between men and women in the university, one of the most important social institutions and thus both a reference point for and a reflection of the phenomena which occur in many other areas of society. Different disciplines, including geography, have approached this issue, looking for explanations and developing debate around them. Socio-demographic, cultural and historical factors persist, in spite of recent measures in favour of gender equality and equity in the academic world. The massive entrance of women, as students, into university has not been accompanied by any equivalent increase in women teachers or researchers, and these latter have encountered important barriers to consolidating their careers, having to adopt patently masculine models with important differential costs compared to men.

Key words: gender, equality, higher education, geography.

- 147-170 **NADAL, Jordi; PÈLACHS, Albert; SORIANO, Joan Manuel; MOLINA, David; CUNILL, Raquel; BAL, Marie Claude** (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia)

Mètodes per a l'estudi transdisciplinari del paisatge d'àrees de muntanya. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 147-170.

L'interès creixent per l'estudi del paisatge i de la seva dinàmica pretèrita i present dona lloc a la utilització d'un gran nombre de metodologies que requereixen una aproximació transdisciplinària a partir de mètodes i de tècniques molt diferents. La proposta que es presenta aquí consisteix a interpretar el funcionament de l'espai geogràfic (entès com un sistema complex) mitjançant l'ús complementari de diversos tipus de fonts d'informació (paleobotàniques, documentals i edàfiques). El resultat és un paisatge condicionat per la dinàmica dels elements que en formen part, dels quals l'acció humana és el factor decisiu.

Paraules clau: paisatge, metodologies, fonts instrumentals, fonts documentals, acció humana.

Méthodes pour l'étude transdisciplinaire du paysage des aires de montagne

L'intérêt croissant pour l'étude du paysage et de sa dynamique ancienne et actuelle donne lieu à l'utilisation d'un grand nombre de méthodologies qui requièrent une approche transdisciplinaire à partir de méthodes et techniques très différentes. La proposition présentée ici consiste à interpréter le fonctionnement de l'espace géographique (entendu comme un système complexe) en utilisant différents types de sources d'informations (paléobotaniques, documentaires et pédologiques). Le résultat est un paysage conditionné par la dynamique des éléments qui lui sont propres, dont l'action humaine en est le facteur décisif.

Mots clé: paysage, méthodologies, ressources instrumentelles, ressources des documents, action humaine.

Methods for transdisciplinary studies of landscapes in mountain areas

The growing interest raised by landscape studies and its past and present dynamics is generating a large number of methods which require a trans-disciplinary approach from very different scientific angles. The method proposed in this paper is based on interpreting the way of geographic spaces (understood as a complex system) works through the use of several, complementing sources of information (paleobotanical, archival and edaphic). The result is a landscape conditioned by the dynamics of the different elements intervening, of which human action appears to be the decisive factor.

Key words: landscape, methodologies, instrumental resources, documental resources, human action.

- 171-180 **VILA VÁZQUEZ, José Ignacio** (Universidad de Santiago de Compostela. Departamento de Geografía)

Paisaje, nación y literatura. Una lectura de *Paisaxe e nación: A creación discursiva do territorio*, por María López Sández. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 2009, núm. 55, p. 171-180.

Los conceptos de paisaje y de nación son esenciales para la geografía, pero también son estudiados desde otras disciplinas, como acontece en el presente caso de la obra

estudiada, desde la literatura. En este sentido, consideramos necesario reforzar la interdisciplinariedad en estos estudios. Para ello, analizamos lo que este ensayo de María López Sánchez puede tener de enriquecedor para la geografía, especialmente el proceso de creación y capacidad de transformación del paisaje y de la nación, a través de las obras literarias y del proceso mitificador al que éstas contribuyen. De esta forma, concluimos que aporta unas ideas a considerar desde un punto de vista prospectivo para defender naciones en situación de subalternidad.

Palabras clave: paisaje, nación, literatura, Galicia.

Paysage, nation et littérature. Une lecture de *Paisaxe e nación: A creación discursiva do territorio*, par María López Sánchez

Les concepts de paysage et de nation sont essentiels pour la géographie, mais ils sont aussi étudiés par d'autres disciplines, comme dans le cas présent de l'œuvre étudiée, par la littérature. Dans ce sens, nous considérons nécessaire renforcer l'interdisciplinarité dans ces études. Pour cela, nous analyserons ce que cet essai de María López Sánchez peut avoir d'enrichissant pour la géographie, spécialement le processus de création et la capacité de transformation du paysage et de la nation, à travers les œuvres littéraires et le processus de mythification auquel celles-là contribuent. De cette manière, nous concluons que l'essai offre des idées à considérer d'un point de vu prospectif pour la défense des nations en situation de subalternité.

Mots clé: paysage, nation, littérature, Galice, Espagne.

Landscape, Nation and Literature. A reading of *Paisaxe e nación: A creación discursiva do territorio*, by María López Sánchez

The concepts of landscape and of nation are essential in geography, but they're also studied by other disciplines, as it occurs in the present case of the work analyzed, from the literature aspect. In this sense, it's necessary to reinforce the interdisciplinary character in these studies. For this, we analyze how Maria López Sánchez's essay enriches geographically, especially the process of creation and capacity of transformation of landscape and nation through literary works and the process of «mythification» contributed by them. In this way, we conclude that this essay offers ideas to consider with a prospective point of view to defend nations in a situation of subalternity.

Key words: landscape, nation, literature, Galicia, Spain.

181-193 Ressenyes

Équipe de Recherches Géographiques sur le Rif. *Questions environnementales dans les montagnes rifaines (Maroc)* (Josep Vila). Busquets, Jaume; Cortina, Albert. *Gestión del paisaje: Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje* (Sandra Soto-Bayó). Durand, Marie-Françoise; Copinschi, Philippe; Martin, Benoît; Placidi, Delphine. *Atlas de la globalización: Comprender el espacio mundial contemporáneo* (Ángel Cebollada). Pavón, David. *Gran obra hidráulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià (1850-1980)* (David Saurí).